

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

Олексій СТАСЕНКО

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Анотація. У статті розкрито сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл; показано необхідність переосмислення мети та окремих підходів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи; доведена необхідність переходу від догматичного навчання до саморозвитку творчої особистості, яка володіє оптимальними шляхами, засобами, формами і методикою проведення позакласних занять з учнями загальноосвітніх шкіл.

Ключові слова: позакласна робота, підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

Постановка проблеми. Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки шкільного вчителя, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. В основі педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання є знання предмету викладання («фізична культура») та його методики. Тому дуже важливо, щоб кожен студент усвідомив, що найсуттєвішим у методиці є рівень індивідуальної майстерності педагога. Через його діяльність вона і віддзеркалюється в конкретних досягненнях учнів.

Сьогодні перед вчителем фізичної культури в школі стоїть проблема – зробити фізичне виховання процесом безперервної дії (навіть протягом такого короткого часу, як добовий цикл). Це означає, що вчитель не має права обмежувати свою діяльність окремими епізодичними заходами з фізичного виховання або лише час від часу залучати до цього процесу інших осіб. На порядок денний роботи вчителя час висуває питання про фізичне виховання школярів як систему всезагального обов'язкового навчання основ здоров'я і гігієнічного виховання [7, С. 205].

Широко відомо і не викликає сумніву й те, що формуванням здорового способу життя школяра займається як сім'я, так і весь педагогічний колектив загальноосвітньої школи. Тому, цілком зрозуміло, що студенти факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів – майбутні вчителі і від їх ставлення до цієї проблеми буде багато залежати у вихованні здорового покоління [1, С. 11].

Питання вдосконалення методики викладання основ здоров'я і фізичної культури в учнів загальноосвітньої школи стали предметом досліджень багатьох авторів, але переважна більшість праць присвячена підвищенню ефективності академічних занять. І зовсім мало робіт із питань змісту, форм і методики організації позакласної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями. Тому цілеспрямоване поєднання урочних і позакласних занять, під час яких відбувається засвоєння основ фізичної культури та формування вмій і навичок організації самостійних занять фізичними вправами, забезпечить неперервне зростання показників фізичного розвитку і рухової підготовленості учнів [6, С. 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури має багатоаспектне теоретичне висвітлення. Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців фізичної культури висвітлено в багатьох працях таких вчених: Е.С. Вільчковський, М.Я. Віленський, О.Ц. Демінський, В.І. Завацький, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій та ін. Вдосконаленням методики позакласної

роботи в школі займається ряд вчених-педагогів, серед яких О.І. Бичук, О.П. Безкопильний, О.З. Леонов, Я.М. Ніфака, В.В. Шерета та ін.

Як зазначають деякі науковці, підготовка вчителя фізичної культури до здійснення позакласної роботи в школі, практично, не відображена у спеціальній літературі й те, що вона здійснюється без достатньої професійно-педагогічної спрямованості.

Посилення оздоровчої функції фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, що знаходиться вияв:

- у нормативному відпрацюванні рухового режиму учнів майбутньої 12-річної школи;
- у введенні в усіх класах трьох уроків фізичної культури;
- забезпеченні диференційованого підходу до різних вікових груп школярів;
- створенні для кожної дитини здоров'язабезпечуючого навчального середовища,

що потребує модернізації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах та спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль координатора здоров'язберігаючої освіти.

Водночас у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл існує низка суперечностей: між вимогами суспільства до підготовки майбутніх учителів фізичної культури як координаторів здоров'язберігаючої освіти й недостатнім осмисленням і узагальненням цього процесу в педагогічній науці; між масовістю підготовки майбутніх учителів фізичної культури та індивідуально-творчим характером їх професійної діяльності; між орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі та традиційним змістом, формами і методами підготовки майбутніх учителів [5].

Необхідність вирішення цих суперечностей потребує переосмислення мети, змісту й завдань підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної освіти.

Мета: з'ясувати готовність майбутніх вчителів фізичної культури до проведення позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії і практичній діяльності загальноосвітніх шкіл та вищих педагогічних навчальних закладів України.
2. Вивчити стан підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до позакласної роботи.
3. Сформулювати пропозиції щодо підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до позакласної роботи.

Методи дослідження:

1. Аналіз та узагальнення літературних джерел з проблеми;
2. Соціологічні методи (анкетування);
3. Методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважається, що у визначенні підготовленості майбутнього вчителя фізичної культури до позакласної роботи важливими критеріями є ціннісне відношення до майбутньої діяльності, сформованість педагогічного мислення та комунікативних здібностей, а загальним показником розвитку професійно-педагогічної культури особистості майбутнього вчителя виступає ступінь його різнобічної творчої активності.

У дослідженні дуже важливо дотримуватись думки Е.С. Вільчковського, який вважає, що важливе місце в моделі фахівця фізичного виховання посідає „визначення змісту й структури його професійної діяльності, обсяг виконуваних ним педагогічних функцій; рівень вимог до кожної з них, до знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків”[2, С. 305]. Вчений зазначає, що ефективність виконання педагогічних функцій (навчання і виховання) фахівця фізичного виховання „забезпечується плануванням роботи з фізичної культури, організацією системи фізичного виховання, контролем, обліком і аналізом ефективної педагогічної діяльності” [2, С. 305].

Підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до позакласної діяльності має забезпечувати: оволодіння навичками організації та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в школі; набуття навичок організації та проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в школі; оволодіння навичками організації та проведення занять у фізкультурно-оздоровчих гуртках; якісне проведення уроків та занять у спеціальних медичних групах; оволодіння майбутніми вчителями практичними вміннями щодо проведення методичної роботи: по-перше, щодо здійснення планування всіх ділянок позакласної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі; по-друге, навичками організаційно-методичної роботи з вчителями-предметниками та особливо вчителями початкових класів для надання методичної допомоги в організації та проведення ними фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня школярів (фізкультхвилинки на загальних уроках – учитель із предмету, години здоров'я – учитель-вихователь групи подовженого дня та методичної роботи з учнями – щодо формування навичок самостійних занять.

У сучасній педагогічній літературі підкреслюється думка про те, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливо розвивати її складники. Одним із них є організаційний компонент професійної підготовки. Майстерність вчителя фізичної культури виявляється в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями. Це означає те, що необхідно досконало володіти методами організації навчально-тренувального процесу, вміти залучати дітей та молодь до систематичних і активних занять фізичною культурою і спортом. У зв'язку з цим перед професійною освітою постає завдання, пов'язане з оволодінням майбутніми вчителями фізичної культури методами організації оздоровчої, фізкультурної та спортивної діяльності учнів (рис. 1).

Рис. 1. Структура організаційного компоненту професійної підготовки вчителя фізичної культури

Вчитель фізичної культури покликаний організувати різні напрямки діяльності дітей та молоді. Відомо, що за станом здоров'я, рівнем фізичного розвитку, характером участі в спортивній діяльності учні відрізняються. Це зумовлює необхідність підготовки вчителя до роботи з ними, здійснення індивідуального підходу до організації занять фізичною культурою і спортом.

На необхідність підготовки вчителя до проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми з різними фізичними можливостями вказував В.О. Сухомлинський. Він, зокрема, зазначав, що під час медичного огляду всіх школярів розподіляють на три групи – основну, підготовчу і спеціальну. Кожна група займається за окремою програмою, при цьому головну увагу приділяють не тим, хто може досягти рекордних показників у змаганнях, а дітям із слабким здоров'ям (спеціальна група). Для них час від часу для кожної вікової групи, окремо для хлопчиків і дівчаток, складають комплекси коригувальної гімнастики. Слід добиватись того, щоб якнайбільше дітей перейшло із спеціальної групи до підготовчої, а потім до основної. Цієї мети вдається досягти щодо всіх дітей, складність здоров'я яких пов'язана з функціо-

нальними недоліками окремих органів або із перенесеними захворюваннями. Особливу увагу слід приділяти дітям, які мають органічні недоліки серця і системи кровообігу, центральної й периферичної нервової системи. Для цих дітей за участю лікаря складала комплекси вправ, які сприяють поступовому зміцненню їх здоров'я, час від часу ці вправи змінюються – відповідно до стану здоров'я дітей [8].

У професійній підготовці вчителя фізичної культури важливе місце посідає оволодіння методами організації занять із фізичного виховання в школі. Як зазначає М.Д. Зубалій, фізичне виховання – це спеціально організований процес, спрямований на зміцнення здоров'я і загартування організму людини, гармонійний розвиток її функцій і фізичних можливостей, формування важливих рухових здібностей, навичок та вмінь [4]. З метою організації фізичного виховання в школі вчитель фізичної культури покликаний ефективно використовувати в роботі з дітьми фізичні вправи (гімнастика, ігри, спорт, туризм), оздоровчі сили природи (сонце, повітря, вода, земля), гігієнічні фактори на уроках фізичної культури, фізкультурно-оздоровчих заняттях, а також у спортивно-масовій роботі.

Для забезпечення процесу спортивно-масової роботи учителю фізичної культури важливо оволодіти необхідними організаційними методами. Вони пов'язані, передусім, з організацією роботи спортивних секцій, позакласних занять учнів з масових і технічних видів спорту. Спортивне тренування має певні особливості і тому вчитель фізичної культури повинен проявляти індивідуальний підхід до спортивних тренувань вихованців, уміти визначати перспективні кроки у формуванні спортивної майстерності.

Отже, організаційний компонент професійної підготовки вчителів фізичної культури має певний зміст і спрямований на ефективне використання в роботі з дітьми різних методів організації фізкультурно-оздоровчої роботи, занять з фізичного виховання в школі, а також спортивного тренування в системі позашкільної освіти, діяльності дитячих та спортивних шкіл. Завдання вищих педагогічних навчальних закладів фізкультурного профілю полягає у тому, щоб забезпечити передачу майбутнім вчителям фізичної культури досвіду організації фізкультурної та спортивної роботи, спрямувати їх зусилля на оптимальне використання найрізноманітніших форм і методів фізичного виховання дітей та молоді [3].

З метою визначення сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл було опитано 50 студентів факультетів фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та Криворізького державного педагогічного університету, 62 викладачі цих навчальних закладів, а також 34 учителі фізичної культури міста Кіровограда та області.

Відповіді студентів щодо підготовленості до проведення навчальної, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в школі розподілились таким чином: готовими до проведення уроку з фізичної культури відчують себе 38,8 % (51,5 % – частково; 9,7 % – не готові); до проведення занять з учнями спеціальних медичних груп відповідно готові 8,2 %, (частково – 38,8 %; 53,0 % – не готові); до проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз готові 52,2 % (39,5 % – частково; 8,3 – не готові); до проведення рухливих перерв готові 44,0% (41,8 – частково; 14,2 % – не готові); до проведення годин здоров'я готові 26,1 % (50,8 – частково; 23,1 % – не готові). Свою підготовленість до проведення позакласної роботи, зокрема, фізкультурно-оздоровчих свят та змагань зазначають 19,4 % (50,7 % – частково; 29,9 % – не підготовлені); до проведення гурткової та секційної роботи 34,3 % (53,0 – частково; 12,7 – не підготовлені).

Отже, аналіз відповідей студентів свідчить, що вони вважають себе найбільше підготовленими до проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз (52,2 %), рухливих перерв (44,0 %), проведення уроку (38,8 %), роботи в шкільних спортивних гуртках (34,3 %), до годин здоров'я (26,1 %), проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів (19,4 %), а найменшу підготовленість відчують до роботи з учнями спеціальних медичних груп (8,2 %).

Відповіді викладачів щодо проведення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до навчальної роботи в школі розподілились таким чином: здійснюють підготовку до

уроку фізичної культури 85,3 % викладачів (10,3 % – частково, 4,4 % – не здійснюють), до занять зі спеціальними медичними групами готують 17,6 % викладачів (32,4 % – частково, 50% – не готують). Здійснення підготовки до проведення позакласної роботи, зокрема, фізкультурно-оздоровчих свят та змагань забезпечують 35,2 % викладачів (39,8 % – частково, 25,0 % – не забезпечують); підготовку до проведення гурткової та секційної роботи здійснюють 45,6 % викладачів (41,2 % – частково, 13,2 % – не здійснюють). Забезпечують підготовку студентів до проведення виховної роботи з формування всебічно розвиненої особистості 51,4 % викладачів (41,2 % – частково, 7,4 % – не забезпечують). Підготовку студентів до позакласної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюють 76,5 % викладачів (16,2 % – частково, 7,4 % – не забезпечують).

Дані опитування вчителів фізичної культури свідчать, що 67,4 % вчителів невдоволені професійною підготовкою у вищих навчальних закладах. На їх думку, недостатньо формуються насамперед, педагогічні уміння (88,9% вчителів).

Найбільші труднощі у молодих вчителів викликають такі форми організаційно-педагогічної роботи: проведення уроку фізичної культури – 74,4 %, проведення фізкультурно-оздоровчих заходів – 51,2 %, тоді як проведення секційних занять з різних видів спорту проблемне лише для 16,3 % опитуваних.

При плануванні роботи найбільші труднощі у молодих вчителів викликає підготовка тематичного плану – 67,4 %, підготовка конспектів уроків – 53,5 %, плану-календаря фізкультурно-оздоровчих заходів – 37,0 %. Також вчителі відзначають недостатню сформованість таких навичок: проводити урок – 76,7 %, готувати навчальну документацію – 58,1 %, спілкуватися з учнями – 37,2 %. Під час проведення занять з фізичної культури молоді вчителі відчують переважно недоліки із методичної підготовки, що зауважують 86,1 % респондентів.

Аналіз відповідей підтвердив важливість та необхідність для роботи вчителя фізичної культури навчально-методичного забезпечення, на що вказують 88,4 % опитуваних.

Висновки

1. В сучасних умовах стан професійної підготовки майбутнього вчителя до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи характеризується недостатньою реалізацією у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів психолого-педагогічних умов для активного засвоєння теоретичних знань й практичних умінь з фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи та реалізації особистісно орієнтованих розвивальних форм і методів взаємодії в системі „викладач-студент”; відчувається нагальна потреба навчально-методичного забезпечення як для студентів, так і для вчителів фізичної культури.

2. Аналіз стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів свідчить про те, що існує певна незгодженість між роботою викладачів щодо здійснення підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до зазначеної діяльності та результатами цієї роботи.

3. Аналіз результатів констатуючого експерименту свідчить, що вищі педагогічні навчальні заклади, які готують майбутніх вчителів фізичної культури мають потенційні можливості для їх якісної підготовки до позакласної роботи.

4. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні вищі педагогічні навчальні заклади усіх рівнів акредитації повинні оновити зміст професійної підготовки майбутніх вчителів, яка має забезпечувати: набуття навичок викладача-організатора фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітній школі, оволодіння навичками організації та проведення занять у фізкультурних гуртках; якісне проведення уроків та занять зі спеціальними медичними групами, набуття навичок викладача-організатора спортивно-масових заходів і змагань в школі; оволодіння майбутніми вчителями практичними вміннями щодо проведення методичної роботи: а) з іншими вчителями-предметниками, особливо з учителями початкових класів для надання методичної допомоги в організації та проведенні ними фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня школярів (фізкультхвилинка на загальних уроках – вчитель-предметник, години здоров'я – вчитель-вихователь групи подовженого дня), б) з учнями – щодо формування навичок самостійних занять (фізкультпаузи, активний відпочинок, загартування,

складання режиму дня, складання та виконання комплексів ранкової гімнастики). У процесі дослідження ми дійшли висновку, що сформованість певного рівня підготовленості майбутнього вчителя до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи зумовлюють такі фактори, як активне засвоєння теоретичних знань і практичних та методичних умінь з фізкультурно-оздоровчої й спортивно-масової роботи в процесі особистісно-орієнтованої розвивальної взаємодії в системі „викладач-студент”. Крім того, професійна підготовка студентів повинна розглядатись як цілісний процес керування розвитком творчої особистості майбутнього вчителя.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у розробці найбільш доцільних форм і методів професійної підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх учителів фізичної культури.

Список літератури

1. *Виленский М. Я.* Формирование потребности в физическом самосовершенствовании у будущих учителей: Методическое письмо/ М. Виленский, А. Внуков А/ – М.: Наука, 1982. – 21 с.
2. *Вільчковський Е. С.* Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: Збірник наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків: ОВС, 2002. – С. 301 – 309.
3. *Демінська Л. О.* Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: дис. ... канд. пед наук: 13.00.04 / Демінська Лариса Олексіївна. – Л., 2004. – 178 с.
4. *Зубалій М. Д., Закопайло С. Г.* Складові здорового способу життя / М. Зубалій, С. Закопайло / Завуч. – 2000. – С. 14 – 18.
5. *Іванова Л. І.* Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти”/ Л. І. Іванова. – Київ, 2007. – 22 с.
6. *Леонов О. З.* Шляхи підвищення ефективності позакласної роботи з фізичного виховання на сучасному етапі його вдосконалення // Фізичне виховання в школі. – 2000. – №3. – С. 21 – 24.
7. *Шиян Б. М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів. /Б. Шиян/ Ч. 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.
8. *Шеремет Б. Г.* Оцінка рівня сформованості інтересу до систематичних занять фізичною культурою /Б. Шеремет/ Наука і освіта. – 1998. – № 3. – С. 49 – 53.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЕ С УЧЕНИКАМИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Алексей СТАСЕНКО

*Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко*

Аннотация. В статье раскрыто современное состояние подготовки будущих учителей физической культуры к проведению внеклассной работы с учениками общеобразовательных школ; показана необходимость переосмысления цели и отдельных подходов в процессе

профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к внеклассной работе; подчеркнута необходимость перехода от догматического обучения к саморазвитию творческой личности, которая владеет средствами, формами и методикой проведения внеклассных занятий с учениками общеобразовательных школ.

Ключевые слова: внеклассная работа, подготовка будущих учителей физической культуры.

**MODERN STATE OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHER'S TRAINING
WITH SECONDARY SCHOOL PUPILS
IN OUT-OF-SCHOOL HOURS**

Aleksey STASENKO

*Volodymyr Vynnychenko
Kirovograd State Pedagogical University*

Abstract. This article describes the modern state of future physical education teacher's training with secondary school pupils in out-of-school hours; depicts the necessity of purpose reevaluation and some ways of approaches on the process of physical education teacher's professional training in out-of-school hours; has been proved the necessity of dogmatic education transferring to the creative person self-education, who knows optimal ways, form and conducting methods with secondary school pupils in out-of-school hours.

Key words: out-of-school hours; future physical education teacher's training.